

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Центр наукових досліджень та викладання іноземних мов

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Центру наукових досліджень
та викладання іноземних мов НАН України

к.філол.н., доцент

ЖАЛАЙ В.Я.

« 25 » червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВК 01 ДВЦ

Сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм

для аспірантів

спеціальності В11 «Філологія» Philology

за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика

Literature and linguistics

галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки

третього освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії

Київ 2025

Розробники:

д.філол.н., проф.. Ільченко О.М.

к.філол.н., доц. Кравченко Н.Г.

доктор філософії з філології,ст.н.с. Крамар Н.А.

Робочу програму затверджено Вченою радою Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ
протокол № 4 від 25 червня 2025 р.

1. Загальні відомості

Найменування показників	Характеристика дисципліни за денною формою навчання
Назва дисципліни	Сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм
Вид дисципліни	Дисципліна вибору ЦНДВІМ НАНУ ВК 01 ДВЦ
Мова викладання, навчання та оцінювання	англійська, українська
Загальний обсяг кредитів / годин	5/150
Курс	2
Семестр	перший та другий семестри другого року навчання (третій-четвертий семестри)
Кількість змістових модулів	3
Обсяг кредитів	5
Обсяг годин, в тому числі:	150
Лекції	12
Практичні (індивідуальні) заняття	10
Самостійна робота	128
Форма підсумкового контролю	іспит

2. Мета, завдання та очікувані результати навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни ВК 02 ДВЦ «Сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм» є нормативним документом, який розроблено на основі освітньо-наукової програми (далі ОНП) В11 «Філологія» Philology за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика Literature and linguistics галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки третього освітньо-наукового рівня вищої освіти – доктора філософії, затвердженої Вченою радою Центру наукових досліджень та викладання іноземних мов НАНУ, протокол № 4 від 25.06.2025 року.

Дисципліна «Сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм» забезпечує формування в аспірантів науково-дослідницької професійної компетентності із загальнотеоретичних питань, які стосуються методологічно-методичних підходів до вивчення мовних фактів у сучасній лінгвістиці із урахуванням ретроспективи, сучасного стану і перспективи її розвитку.

Мета: поглиблення знань аспірантів у царині сучасного наукового філологічного знання, ознайомлення з методами, підходами, інструментарієм, метамовою новітніх мовознавчих дисциплін, формування навичок поєднання теоретичних знань з практикою лінгвістичного аналізу; розвиток креативних здібностей аспірантів.

Передумова вивчення. Аспірант повинен знати: англійську мову на рівні не нижче С1 та навички пошуку та аналізу наукової інформації.

Дисципліна є вибірковою (дисципліна вибору ЦНДВІМ НАНУ) для підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти – доктора філософії – відповідно до навчального плану спеціальності В11 «Філологія» за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика галузі знань Культура, мистецтво та гуманітарні науки третього освітньо-наукового рівня вищої освіти.

Завдання навчальної дисципліни ВК 01 ДВЦ «Сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм» полягає у формуванні та набутті таких компетентностей: загальні компетентності: ЗК: 1-10, 12 (відповідно до переліку загальних компетентностей ОНП). Фахові компетентності: ФК 1-14, 16, 19, 25 (відповідно до переліку фахових компетентностей ОНП). Програмні результати навчання: ПРН 1.1-1.6, 2.1-2.7, 3.1-3.3, 4.1, 4.4. (відповідно до переліку програмних результатів навчання ОНП).

Фахові програмні результати навчання (вимоги до знань та вмінь):

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант повинен

знати:

- ознаки якісних змін в структурі наукових знань;
- загальнотеоретичні принципи зміни наукових парадигм,
- хід розвитку мовознавчої науки та її сучасний стан;
- традиційні та новітні напрями наукового філологічного пошуку;
- значення міждисциплінарних досліджень;

вміти:

- адекватно аналізувати теоретичний лінгвістичний текст (у тому числі й англомовний), вилучати основні ідеї, закладені в його зміст автором;
- проектувати теоретичні знання в практику свого безпосереднього лінгвістичного аналізу;
- на основі отриманої лінгвістичної інформації і з опорою на мовний матеріал продукувати власні ідеї й гіпотези;
- розуміти англомовний лінгвістичний текст підвищеної складності та адекватно його інтерпретувати в усній/писемній формах.

3. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Типи лінгвістичних парадигм.

Тема 2. Синхронія та діяхронія.

Тема 3. Причини, механізми та динаміка мовних змін.

Тема 4. Міждисциплінарні напрями лінгвістичних досліджень.

Тема 5. Мовна варіативність.

Тема 6. Антрополінгвістика/лінгвоантропологія як магістральний шлях сучасних мовознавчих студій.

Тема 7. Новітні напрями лінгвістичних розвідок.

4. Програма навчальної дисципліни

тема	назва теми	кількість годин		
		лекції	практичні (індивідуальні)	самостійна робота
1.	Типи лінгвістичних парадигм.	2	1	30
2.	Синхронія та діяхронія.	1	1	20
3.	Причини, механізми та динаміка мовних змін.	2	1	20
4.	Міждисциплінарні напрями лінгвістичних досліджень.	2	1	20
5.	Мовна варіативність.	1	1	20
6.	Антрополінгвістика/лінгвоантропологія як магістральний шлях сучасних мовознавчих студій.	2	1	10
7.	Новітні напрями лінгвістичних розвідок.	2	2	10
		12	8	130
Усього		150		

5. Структура навчальної дисципліни

Навчальний матеріал дисципліни складається із 6 тем. Курс під час першого та другого семестрів другого року навчання в аспірантурі.

Змістовий модуль 1

Л-1

1. Типи лінгвістичних парадигм.

- 1.1. Генетично-таксономічна парадигма: історична лінгвістика та порівняльна (компаративна) лінгвістика. Ностратика та мовні макросім'ї.
- 1.2. Формальна парадигма: структурна та генеративна лінгвістика. Структурна типологія, глосематика, лінгвістика універсалій.
- 1.3. Семантична парадигма: функціональна лінгвістика, лінгвопрагматика, когнітивна лінгвістика та етнопсихолінгвістика. Узусознавство.

Л-2

2. Синхронія та діяхронія.

Л-3

3. Причини, механізми та динаміка мовних змін.

- 2.1. Внутрішні причини мовних змін.
- 2.2. Зовнішні причини змін у мові.

Змістовий модуль 2

Л-4

4. Міждисциплінарні напрями лінгвістичних досліджень.

- 4.1. Суспільні аспекти
 - 4.1.1. Соціолінгвістика
 - 4.1.2. Лінгвокультурологія.
 - 4.1.3. Лінгвопедагогіка.
- 4.2. Ментальні аспекти
 - 4.2.1. Етнолінгвістика та неогумбольдтіанство.
 - 4.2.2. Психолінгвістика
- 4.3. Нейролінгвістика
 - 4.3.1. Інформаційно-когнітивні аспекти.
 - 4.3.2. Семіотика.
 - 4.3.3. Лінгвосинергетика.
- 4.4. Стилiстичні аспекти
 - 4.4.1. Судова лінгвістика
 - 4.4.2. Лінгвістика художнього тексту.
- 4.5. Мова і довкілля.
 - 4.5.1. Геолінгвістика.
 - 4.5.2. Еколінгвістика

5. Мовна варіативність.

- 4.1. Фонетика
- 4.2. Діалектологія.
- 4.3. Гендерна лінгвістика.
- 4.4. Узусознавство (*usage studies*).

Змістовий модуль 3

Л-5

6. Антрополінгвістика/лінгвоантропологія як магістральний шлях сучасних мовознавчих студій.

- 5.1. Лінгвопрагматика.
- 5.2. Комунікативістика.
- 5.3. Когнітивна лінгвістика.
- 5.4. Лінгвоперсонологія (дослідження мовної особистості).

Л-6

7. Новітні напрями лінгвістичних розвідок.

- 6.1. Когнітивно-дискурсивні та когнітивно-риторичні студії.
- 6.2. Мультиmodalність.
- 6.3. Комп'ютерна лінгвістика.
- 6.5. Наратологія.
- 6.5. Корпусна лінгвістика.
- 6.5. Опанування мови (*language acquisition*).
- 6.6. Англійська мова як *lingua franca* (*EFL*).
- 6.7. Англійська мова як засіб навчання (*English as a Medium of Instruction - EMI*).
- 6.8. Герменевтика: проблема інтерпретації та розуміння, герменевтичне коло.

Індивідуальні заняття

Мета практичних (індивідуальних) занять - практичне закріплення питань, пов'язаних з темами лекцій та дослідженнями аспіранта.

Самостійна робота аспіранта, її зміст та обсяг

№	Зміст самостійної роботи аспіранта	Обсяг СР (годин)
	1. Опрацювання лекційного матеріалу	64
	2. Підготовка до індивідуальних (практичних) занять	64
	Усього за навчальною дисципліною	128

6. Рейтингова система оцінювання

Рейтинг аспіранта другого року зі спеціальності В11 «Філологія» за спеціалізацією 0232 – Література та лінгвістика складається із балів, що їх отримано за:

1. Експрес-контроль – 30 балів
2. Практичні (індивідуальні) заняття та самостійна робота – 30 балів
3. Диференційований залік – 40 балів

Заохочувальні і штрафні бали:

1. Відсутність на лекції без поважних причин - (-) 2 бали.
 2. Відсутність на індивідуальних (практичних) заняттях без поважних причин (-) 2 бали.
 3. Підготовка публікації до друку та/або виступу на конференції (+) 10 балів
- Сума як штрафних, так і заохочувальних балів не має перевищувати 0,1R=10 балів.

Система рейтингових балів та критерії оцінювання

Експрес-контроль (30 балів) проводиться з метою перевірки якості роботи аспіранта в аудиторії та самостійної роботи в позааудиторний час за допомогою усного описування або перевірочних робіт тривалістю 10–30 хвилин або індивідуальних домашніх завдань протягом семестру, завдяки чому перевіряються набуті знання та розуміння того як матеріали курсу можна застосувати у власних дослідженнях за темою дисертаційної роботи та при підготовці публікацій за темою дисертації.

Розрахункова шкала рейтингу складає: $RC = 30 + 30 + 40 = 100$ (балів).

Рейтинг RD аспіранта складається з рейтингу, одержаного протягом семестру з урахуванням заохочувальних і штрафних балів. Необхідною умовою допуску аспіранта до іспиту з дисципліни є позитивний рейтинг з усіх форм семестрової атестації. Аспіранти, які набрали протягом семестру менше 30 балів, зобов'язані підвищити свій рейтинг для допуску до іспиту.

Шкала оцінок

Оцінка	Визначення	Національна шкала оцінювання	Рейтингова бальна шкала оцінювання
ВІДМІННО	відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5, 0 (відмінно)	$90 \leq RD \leq 100$
ДОБРЕ	в цілому правильна робота з певною кількістю помилок	4, 0 (добре)	$74 \leq RD \leq 89$
ЗАДОВІЛЬНО	виконання задовольняє мінімальні критерії	3,0 (задовільно)	$60 \leq RD \leq 73$
НЕЗАДОВІЛЬНО	можливе повторне складання	2 (незадовільно)	$35 \leq RD \leq 59$
НЕЗАДОВІЛЬНО	необхідний повторний курс з дисципліни	2 (незадовільно)	$RD < 35$

7. Орієнтовний перелік питань на іспит

1. Висвітліть засадничі принципи антропологічного спрямування сучасної лінгвістики.
2. Лінгвістична концепція Фердинанда де Соссюра.
3. Синхронія і діяхронія.
4. Метатеорія мовознавства (за К.М. Тищенком).
5. Поясніть зміни парадигм на такому прикладі: дескриптивна, прескриптивна, структурна, генеративна, функціональна, когнітивна граматики.
6. Знакова природа мови. Лінгвосеміотика.
7. Семантика. Теорії значення.
8. Внесок у мовознавство О.О. Потебні.
9. Проведіть паралелі між історичною лінгвістикою та узусознавством.
10. Функції мови (за Р. Якобсоном).
11. Теорії мовної комунікації. Співвіднесеність термінів «інформація» та «комунікація».
12. Шлях до лінгвістичної моделі мовленнєвої комунікації (Аристотель, К. Бюлер, Р. Якобсон).
13. Внесок К. Шеннона, В. Вівера, Н. Вінера у комунікативістику.
14. Прокоментуйте терміни «первинна моделююча система», «вторинна моделююча система». Розкрийте поняття семіосфери (Ю.М. Лотман).
15. Граматикалізація.
16. Проблема співвідношення мови та мислення. Неогумбольдтіанство. Етнопсихолінгвістика.
17. Герменевтика: проблема інтерпретації та розуміння, герменевтичне коло.
18. Контрастивна риторика. Інтерлінгвістика.
19. Соціолінгвістика сучасної доби.
20. Мовні та концептуальні картини світу.
21. Поясніть специфіку термінів «поняття», «концепт», «структура концепту».
22. Прикладна лінгвістика: основні напрями.

23. Витоки дискурсивних студій (Лео Шпіцер, Зелліг Харрис) та сучасний стан питання.
24. Мовна особистість як домінанта дискурсу.
25. Інституційні дискурси.
26. Поясніть терміни «інтертекстуальність», «інтердискурсивність», «транстекстуальність».
27. Корпусна лінгвістика.
28. Наратологічний поворот у лінгвістиці.
29. Міждисциплінарність сучасних мовознавчих досліджень.
30. Лінгвосинергетика.
31. Геолінгвістика. Мовні атласи.
32. Лінгвістика в епоху постмодернізму та метамодернізму.
33. Який матеріал курсу (підручник, монографія, стаття) справив на Вас найбільше враження? Наскільки корисним був цей курс для Вас?

8. Список рекомендованих джерел

1. Бацевич Ф.С. (2010) Нариси з лінгвістичної прагматики: Монографія. — Львів: ПАІС.
2. Голубовська І.О., Корольов, І.Р. (2011). Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 223 с.
3. Голубовська, І.О. Вступ до мовознавства: підручник, К.: ВЦ «Академія», 2016. – 320 с.
4. Голубовська, І.О. Вчення академіка Марра у сучасному загальнонауковому та лінгвістичному аспектах // Людина. Комп'ютер. Комунікація. Збірник наукових праць. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 32 – 35.
5. Ільченко О./ Ilchenko O. (2015). James Thurber as a Master of Parody: an Interdiscursive Take. // Записки з романо-германської філології. – Одеса, - Латстар.– Вип. 1(34). – С. 196–204.
6. Ilchenko O., Kramar N., Kravchenko N. (2021). Paradigm Shift & Modern Linguistic Thought : Лінгвістичні студії (сучасна лінгвістика у світлі зміни наукових парадигм). Навчальний посібник для аспірантів за освітньо-науковою програмою підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти – доктора філософії – спеціальності 035 «Філологія», галузі знань 03 «Гуманітарні науки». К.: Видавниче підприємство «Едельвейс». ISBN 978-617-7619-39-9

7. Кочерган М.П. (2006). Загальне мовознавство. Академія.
8. Приходько, А.М. (2009). Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Прем'єр. Запоріжжя.
9. Приходько, А.Н. Дискурсивные акты: прагмасемантика и прагматипология. Когниция, коммуникация, дискурс. – 2010. – No 1. – С. 101–122. <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>
DOI: 10.26565/2218-2926-2010-01-07
10. Селіванова, О.І. (2011). Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / МОН України. Полтава: Довкілля-К, 2008.
11. Тищенко К.М. (2007) Основи мовознавства. Київ : Київський університет.
12. Allan K. (2013) The Oxford Handbook of the History of Linguistics. Oxford University Press.
13. Chapman S., Routledge C. (2009). Key Ideas in Linguistics and the Philosophy of Language. Edinburgh University Press.
14. Crystal, D. (2018). The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Oxford University Press.
15. Foolen, A. (2019). Quo vadis pragmatics? From adaptation to participatory sense-making. Journal Of Pragmatics, 145, 39-46. doi: 10.1016/j.pragma.2019.03.008
16. Hamawand, Z. (2020). Modern Schools of Linguistic Thought. Palgrave Macmillan. eBook ISBN 978-3-030-42577-7
17. Kristeva, J. (1980) Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art. Leon S. Roudiez (ed.), T. Gora et al (trans.). New York: Columbia University Press.
18. Kuhn, T. (2009). Structure of Scientific Revolutions, The. Chicago: University of Chicago Press.
19. Kumaravadivelu, B. (2009). Understanding Language Teaching. New York: Routledge.
20. Malmkjaer, K., & Malmkjær, K. (2010). The Routledge Linguistics Encyclopedia. New York, NY: Routledge.
21. Nagy, T. (2018). On Translanguaging and Its Role in Foreign Language Teaching. Acta Universitatis Sapientiae, Philologica, 10(2), 41-53. doi: 10.2478/ausp-2018-0012
22. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2019)
<https://plato.stanford.edu/index.html>
23. Terkourafi, M., & Haugh, M. (2019). Editorial: “Quo Vadis, Pragmatics?”. Journal Of Pragmatics, 145, 1-3. doi: 10.1016/j.pragma.2019.04.005